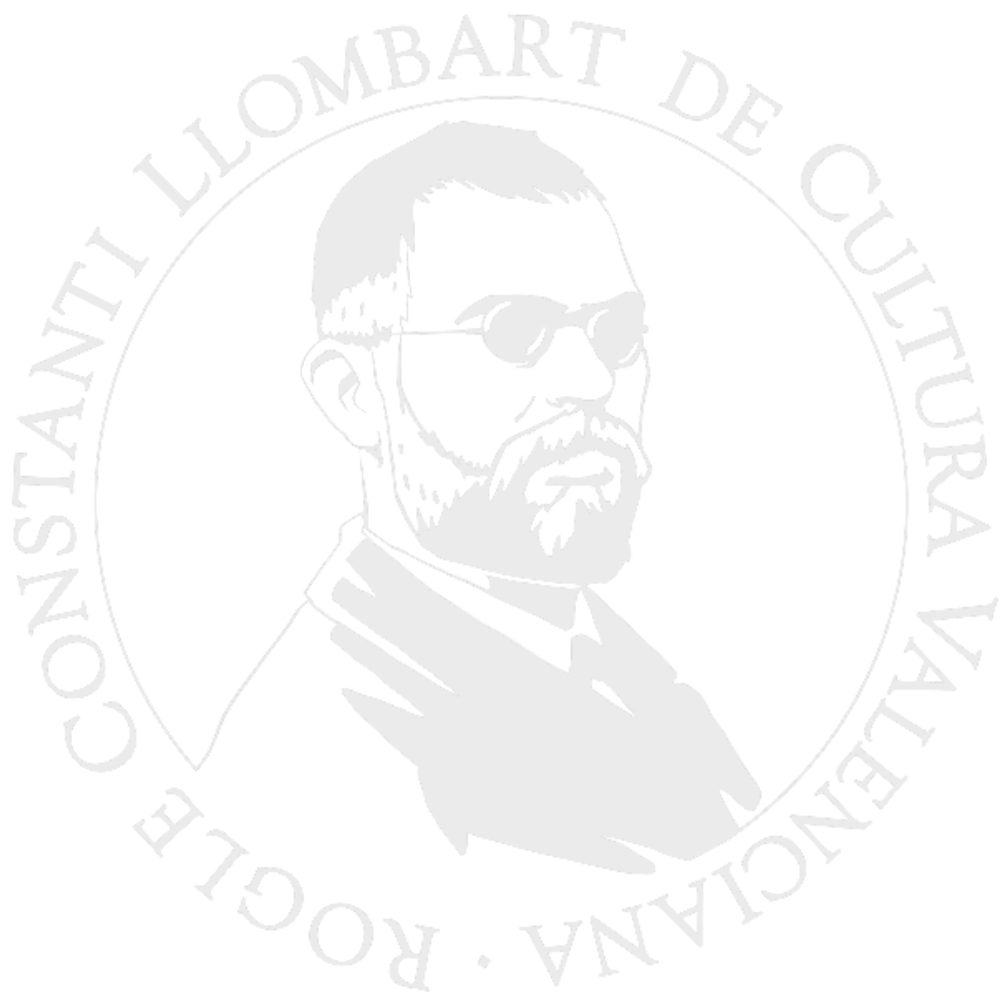

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua: entre la sumissio i l'incoherencia

Antoni Fontelles Fontestad

Agost de 2019

El present document es una compilacio de dos articuls titulats «¡Que la dissolguen! (l'Acadèmia Valenciana de la Llengua)» (juliol-agost de 2018), i «AVLL: mes raons –tecniques– en contra» (novembre de 2018), publicats per capituls en la pagina uep d'Accio Nacionalista Valenciana. L'index correspon als apartats en que estaven dividits originalment. El text ha segut revisat per l'autor (agost 2019) i s'han fet algunes correccions i adicions. Done les gracies a Josep Peiró per la rellectura i observacions que m'ha fet.

Index

«¡Que la dissolguen! (l'Acadèmia Valenciana de la Llengua)» pag. 4

- En el paleozoic
- La genuflexa sumissio
- Les coincidències 'científiques'
- Una pseudoacreditació d'autonomia
- Josep Giner (i Francesc Ferrer)
- Enric Valor
- Carles Salvador
- Manuel Sanchis
- La Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVLL)
- La 'responsable' subordinació dels genuïnistes
- El mateix error en els orígens
- Dubtes i conclusions

«AVLL: mes raons –tècniques– en contra» pag. 18

- Una dièresis menys ¿bona notícia?
- ¿I els catalans?
- ¿I què opinen els nostres genuïnistes (catalanistes)?
- Alvancem, el guio
- Eixim del fanc i nos fiquem en el tarquim
- Alguns catalans no estaran contents
- I els nostres genuïnistes aguantant la tronada
- Punt i final a les veleïtats

Bibliografia citada

pag. 31

¡Que la dissolguen! (l'Acadèmia Valenciana de la Llengua)

En el paleozoic

Moltes vegades –en conferències, en articles, i quan se m'ha preguntat–, he criticat el dictamen del Consell Valencià de Cultura i la seua derivada, la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua –AVLL–. El motiu era molt senzill, com se llegir suponia cap a ón aniria: recomanarien paraules valencianes totalment correctes i clàssiques o generals, i que estaven expulsades del registre formal (he dit 'recomanarien', perquè una cosa distinta és que s'usen; Gimeno, 1998), i copiarien el sistema ortogràfic de l'Institut d'Estudis Catalans –IEC–; açò es realitzaria reconeixent primer, de forma necessària, la codificació 'consolidada' de les Normes del 32 (defectuosa còpia de les de l'IEC) i, en una segona fase, replicant lo que vinguera d'alla.

Per a corroborar les meues dots de visionari –no vos cregueu, es per bufar un poc, ja que qualsevol persona en dos ulls i sense prejuïns també seria capaç de vore-ho–, açò es lo que vaig escriure: “El secret està ara en què farà l'Acadèmia Valenciana de la Llengua quan es constituïca. Ya ho he dit en algunes altres ocasions, es limitarà a sancionar l'ús d'algunes paraules «valencianes» –que a soles tenien de «incorrecte» que no eren les generals en «català»– i poc més. No crec que vaja a «trencar» l'unitat ortogràfica, ni passe d'un mínim nivell lexic. [...] Al final, continua vigent en la planificació lingüística formal el triple objectiu: una normativització elàstica, policèntrica i convergent... en el català.” (Fontelles, 2001: 102). Fa quasi dos dècades.

I abans també vaig advertir, sobre paper, lo següent “Es contradictori que la AVLL tinga com a funció l'elaboració i determinació del codi ortogràfic i simultàneament haja de preservar i enriquir la normativització consolidada. Si elabora una normativització nova haurà d'ignorar les N-32 i si li fa cas [al preàmbul de la llei de creació] es limitarà simplement a oficialitzar-les però en la seua versió «consolidada». De totes les maneres, se pot «elaborar» una ortografia «copiant» lo que hi ha, en

un acte purament formal. El temps dirà.” (Fontelles, 1998: 129). Era 1998, vaja, que ja han passat 20 anys.

Com apuntava, era una qüestió d’assentar-se a la porta del carrer i esperar a lo que ja s’ha produït. Observant, al principi, quina era la composició personal i quantitativa de l’ent i coneixent a la ‘contrapart’ (els ‘valencianistes’ que s’apuntaren al carro), no era gens difícil encertar. Vullc dir, que tampoc tinc molt de mèrit, encara que en aquells moments era una *vox clamantis in deserto*, i ara no me queda casi veu i el desert s’ha fet immens.

La genuflexa sumissio

La llei de creació de la AVLl, en l’article 9.2., defineix que “Podrà, també, l’Acadèmia Valenciana de la Llengua tindre relacions horitzontals [d’igual a igual] en les diverses entitats normatives de les altres llengües de l’Estat” (Fontelles, 1998: 136), i en el 9.3. s’afirma la possibilitat de col·laborar en uns altres organismes científics, acadèmics o culturals.

¿Què diu realment?, “El primer punt –el 2– permet que esta acadèmia tinga relacions verticals –de subordinació– respecte a l’IEC. Açò per una raó fonamental, el modalisador «podrà» implica que les relacions que estableixca la AVLl no son «necessàriament horitzontals», sino que «poden ser horitzontals». Es més, com es un verb de possibilitat, no nega, ni exclou, que les relacions, si les estableix, puguen ser de caràcter vertical –de subordinació– respecte a l’organisme normatiu del català, perquè es impensable que siga al revés.” (Fontelles, 1998: 137).

Aixina, el dia 1 de juny de 2018, l’institució aprovà (copià) varies modificacions dels signes convencionals: accents diacrítics, guionets, escriptura de r / rr i reducció d’algunes dièresis.

Obviament, el ‘canvi’ el rodejà de tota la fullaraca llegalista i procedimental: reunions, esmenes, comissió, dictàmens. O siga, tot lo que han de ‘treballar’ per a justificar el jornal, sense fer un brot.

Entrem en els raonaments i la justificació de la decisió: “És un fet que durant dècades s’ha pogut constatar les dificultats que comporta l’aprenentatge i l’assimilació de determinades convencions gràfiques. Actualment hi ha consens entre els ensenyants i els usuaris en general que una reducció dels accents diacrítics, així com una simplificació de les convencions sobre l’ús de la dièresi i del guionet, i uns criteris flexibles sobre la representació gràfica del so vibrant [r] quan apareix entre vocals precedit d’un prefix o d’un radical, facilitaria l’escriptura i permetria evitar memoritzacions innecessàries.”. Es tractarà d’un clamor intrasectorial – educació– o de l’inframon, perquè no ha tingut reflex més que en uns pocs articles en la premsa valenciana i en un bloc personal... que yo sapia; una volta aprovat per l’IEC. Ni abans ni en acabant he vist cap de debat o de disputa.

Si nos quedem en la llibertat de l’exposició, casi casi nos fan creure que han descobert les dificultats d’aprenentatge d’unes c-o-n-v-e-n-c-i-o-n-s ortogràfiques a-r-b-i-t-r-a-r-i-e-s, però no corregam perquè “s’ha constatat” fa dècades, ¿ells?, ¡impossible!, perquè no porten ni dos dècades. Provablement ho hauran constatat uns altres, que els han guanyat la ma (encara mantenen est accent “mà”, perquè es pot ‘confondre’ en el possessiu ¿no?).

Pareix que docents i discents s’han posat d’acord en que lo dels diacrítics (‘feliçment’ recuperats, en 2003, per la Real Acadèmia de Cultura Valenciana –RACV–), lo de les dièresis (‘graciosament’ ampliades, en el mateix paquet de 2003, per la RACV), lo dels guionets i no parlem de les r / rr intervocaliques, era un fangar o un pou sense fondo, com vullguen vostes. En el cas dels accents diferencials només te sabies els més freqüents per l’ús –“més”, “és”, “sí”, “sóc”...–, però quan aplegaves al “rés”, “pèl”, “sòl” o alguns altres més estranys... te perdies i havies de consultar la llista. ¿S’han parat a pensar en l’escas rendiment idiomàtic que tenia la regla?

Les coincidències 'científiques'

Es mes, si no fora perquè no crec en els esperits, asseguraria que l'inspiració els ha vingut de 'dalt', del 'nort'. Realitzats tots els treballs i debats va i resulta que s'han quedat només en 15 diacrítics, els mateixets els mateixets que se li quedaren a l'IEC fa casi dos anys (20 mesos). Està clar que si tots els camins conduïen a Roma, esta investigació porta a similars resultats, perquè estem parlant de... ciència, i no podia ser d'una altra manera.

No obstant, si continuem llegint, en el següent paràgraf de l'acort trobem l'explicació, 'científica', de la 'direcció'. La reducció d'estos signes l'han feta "d'acord amb el principi de convergència amb les solucions ja adoptades normativament en la resta del nostre àmbit lingüístic [català], que és un dels principis bàsics de la *Gramàtica normativa valenciana*, inspirat en la idea del policentrisme convergent propugnada per Manuel Sanchis Guarner". ¿No està clar?, ho decidixen perquè en el català –que es el "nostre àmbit lingüístic"–, l'autoritat que es l'IEC ja ho ha aprovat i nosaltres anem com a borreguets darrere, en el peu canviat... però "inspirat en la idea del policentrisme convergent propugnada per Manuel Sanchis Guarner". Han tardat vora dos anys en acceptar sumissament els fets consumats, ¿per a distanciar els dos acorts?, ¿per a pertorbar el coneixement?, ¿per a desinformar? Provablement la raó es prou mes senzilla: perquè no han seguit tenguets en conte, ya que no pinten fava i els han assignats el paper de comparsa, els agrada o no. ¿I qué importa? ¿I a quí?

El seguidisme aplega a l'extrem de que l'IEC ha donat un termini de cinc anys per a que els usuaris s'adaptin a les noves normes. La AVLl no ha concedit el mateix periodo, sino que ha descontat el transcorregut des de l'aprovació dels canvis per l'IEC i només deixa els tres anys i poc restants per a que es facen efectives les modificacions. I es que si no fora aixina es tornaria a donar la duplicitat llegal que hi ha hagut en este temps entre Catalunya i les Illes Balears, d'una banda, i el Regne de Valencia, de l'altra. ¡Encara els paguen poc per a lo molt que pensen!

Una pseudoacreditació d'autonomia

Per a salvar el credit 'científic' propi la AVLL acodix, breument, als teòrics de la llengua que ja havien vist la necessitat de reduir-los (no diu 'eliminar-los'): "Així, el gramàtic valencià Josep Giner ja va fer una proposta de reducció substancial dels diacrítics, similar a la propugnada posteriorment per Joan Solà. [...] És per això que, atenent a una preocupació àmpliament expressada per molts lingüistes, escriptors, docents, tècnics i usuaris de la llengua, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua considera convenient adoptar unes determinades modificacions gràfiques amb l'objectiu de facilitar els usos escrits normatius de la llengua. I ho fa d'acord amb el principi de convergència amb les solucions ja adoptades normativament en la resta del nostre àmbit lingüístic, que és un dels principis bàsics de la *Gramàtica normativa valenciana*, inspirat en la idea del policentrisme convergent propugnada per Manuel Sanchis Guarner i en la doctrina gramatical dels mestres Josep Giner, Carles Salvador i Enric Valor."

Justifique el títol de l'apartat perquè estime una falsetat casi total aportar l'autoritat de determinats gramàtics catalanistes no en l'objectiu de la convergència –que sí–, sino en la defensa de la reducció normativa dels diacrítics –que no–. Està clara l'excepció de Giner (us potestatiu en la llista llarga, que vorem a continuació) i la de Ferrer (idèntica, unes dècades més tard –1994: 47–), i una altra 'borrosa', la de Sanchis ("es recomana" es interpretable com a 'opció', i els fets afirmen lo contrari). Però una cosa es parlar i una altra donar forment: ni es plantaren ni actuaren i aplicaren lo que consideraven correcte.

Josep Giner (i Francesc Ferrer)

Argumenta en contra, de forma genèrica, perquè la funció del signe es marcar la tonicitat i no, distingir significats. Aporta les següents raons concretes: en certs casos responen a fonètiques dialectals o no generals, són perturbadors per a l'ensenyança de l'idioma, hi ha molts termes polisèmics en els quals cap dels significats va marcat, la confusió d'algunes de les parelles es casi impossible (tècnicament: la confusió entre

categories distintes es altíssimament improvable per la funcio del cotext i del context en la comprensió), només servixen per a realitzar eixercicis i per a perdre el temps, i perquè guanyarien els correctors i les imprentes (Ferrer, 1956: XXXVII-XXXVIII).

El nostre autor fa dos llistes, una curta (en 12 paraules, obligatoria) i una llarga (en 23, potestativa). La primera inclou “és (del verb *ser*), sé (del verb *saber*), té (del verb *tenir*), féu (pretèrit del verb *fer*), els pronoms *vós* i *nós*, el participi *mòlt* (del verb *molde*), l’afirmatiu *sí*, el quantitatiu *més*, el pronom interrogatiu i relatiu *què*, i els substantius *ós* (nom d’animal, cast. *oso*) i *sòl* (terreny, etc., cast. *suelo*)” (Ferrer, 1956: XXXVII).

Pero pareix que els normativisadors no li han fet cas a l’expert segons es pot contrastar en la següent taula

IEC	AVLI	GINER (i FERRER)
bé	bé, béns	
déu	déu, déus	
és	és	és (verb ser)
mà	mà	
més	més	més (quantitatiu)
món	món	
pèl	pèl, pèls	
què	què	què (interrogatiu i relatiu)
sé	sé	sé (verb saber)
sí	sí, sis ¿sís?	sí (adverbi d’afirmacio)
són	són	
té	té	té (verb tindre)
ús	ús	
vós	vós	vós (pronom)
sòl	sòl	sòl (substantiu: terreny)
		féu (verb fer)
		nós (pronom)
		ós (substantiu: animal)
		mòlt (verb molde)

La similitut entre l’IEC i la AVLI es total, en donen 15, mentres que Giner (-Ferrer), 12. Hi ha 8 coincidències, pero este discrepa en 7 casos

–tres a on considera inadequat l'accent i quatre que ell l'estima oportu, pero les institucions no. Ademes, s'esplaya contra l'inutilitat d'alguna de les paraules incloses en les llistes ('son', 'mon', 'ma'...) i la conveniencia de les propies.

Per a mi, es una argumentacio molt debil aportar el seu criteri d'autoritat quan ni li feren cas a la proposta, en son moment, ni tampoc li'n feren respecte a la flexio verbal valenciana.

Enric Valor

En la seua gramatica trobem "Encara que els monosíl·labs, en general, solen ser tòncics, s'ha convingut, per la mateixa raó de simplificació que hem esmentat per als polisíl·labs, de no accentuar-los més que en aquells casos en què cal fer-ho per a evitar confusions fonètiques i de significat entre els que tenen una grafia semblant. També porten accent, pel mateix motiu, alguns polisíl·labs que no haurien de portar-ne segons les regles d'accentuació que hem estudiat en el § precedent [39]". I dona una llista de 59 termens (singular i plural, masculí i femení i derivats) (Valor, 1979: 44-46).

Carles Salvador

En la gramatica seua, que va servir de text per als cursos de llengua valenciana de Lo Rat Penat fins a 1976 (quan fon substituïda per una versio reduïda dels propis cursos, si be encara s'usà u o dos anys mes en la 'revalida' que es feya per a l'obtencio del titul de professor), en u dels primers temes figurava esta introduccio "Ultra les paraules indicades en les regles anteriors (vegeu lliçó X), s'accentuen les següents, no compreses en les regles, per tal que la significació de les quals no siga confosa amb les mateixes paraules no accentuades", i dona una llista de 45 paraules (singular i plural, masculí i femení i derivats) (Salvador, 1974: 39-40).

Manuel Sanchis

En la seua gramàtica, que tècnicament era molt superior a la de Salvador, apareix “Es recomana també de posar l’accent, fora dels casos anteriors [els derivats de les regles generals], damunt certes paraules per tal de distingir-les d’unes altres que tenen la mateixa forma però diferent significat” i, acte seguit, inclou 28 paraules (noms singulars i masculins) (Sanchis, 1950: 111-112).

L’Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVLI)

Com a mínim, es curiós que la AVLI apele a un debat i una preocupació que plasma l’acort normatiu, en un intent per a demostrar que açò es producte d’una reflexió que ve de fa anys. Però no pareix que aixina siga quan la pròpia institució escrivia “L’accent també permet distingir paraules homògrafes que tenen un significat diferent. Este tipus d’accentuació s’anomena *accentuació diacrítica*, i pot afectar tant les paraules monosíl·labes com les polisíl·labes. Les principals paraules que s’escriuen amb accent diacrític són les següents” i s’afegia una llista de 45 termes (singulars i plurals, masculins i femenins) (AVLI, 2006a: 49-50; el destacat es original), que també s’aplica a derivats: “adéu, rodamón, besnét, repèl, subsòl, etc.” (AVLI, 2006a: 50).

I en un altre intent de fer pedagogia s’esforça en explicar-nos els criteris que subjauen a les eleccions ortogràfiques: en les parelles tònica / atona, l’accent va en la tònica “què” (interrogatiu, exclamatiu, o relatiu precedit de preposició, sabent com saben en este cas que en porte o no, continua sent ‘debil’ –‘la rao a que me referixc es ingenua’–, com passa quan es conjuncio –‘rasca que rasca’–); i si les dos són tòniques, però la diferencia es vocal oberta / tancada, se sol marcar la tancada “sóc” –verp ser– (¡vaja inutilitat!), però hi ha casos en que la distinguida es l’oberta “tòs” –‘part posterior del cap’– (¡menut embolic!) (AVLI, 2006a: 50). Aixina que, ¡objectiu no conseguit!

Per si no ho han advertit, la llista era parcial –“Les principals”– i en cap de moment apareix un verp de possibilitat o una modalisació de

l'instrucció ortogràfica. Es dir, no hi ha voluntarietat sino obligatorietat, que no quadra teòricament ni en la preocupació secular explicitada en el text de l'acort ni tampoc en eixa suposta opcionalitat normativa.

La 'responsable' subordinació dels genuïnistes

Es cert que hi ha hagut també alguns altres representants del catalanisme idiomàtic que han alçat la veu contra la norma dels diacrítics, però els pot més el respecte i la jerarquia que la 'ciència'. Vull dir que sabent de l'inseguretat gràfica que es crea –que s'havia creat, que ells havien creat– entre els usuaris, a lo màxim que havien aplegat es a tímides però sumisses protestes escrites... naturalment, sense que signifiqui desobediència, encara que afirmaren que la norma estava errada o era inútil. Aço es diu incongruència, però el que mana, mana, i no es atre que l'IEC.

En el cas que nos entrete, pot ser que n'hi haja algu més que desconec, es troben Jesús Leonardo Giménez (sol firmar com a Leo Giménez) i Josep Lacreu.

Comencem per Giménez. Este tècnic lingüístic de l'Ajuntament d'Alzira es habitual col·laborador del diari *Levante* i publica semanalment interessants articles sobre moltes i variades qüestions idiomàtiques (lexiques, sintàctiques o ortogràfiques), que han aparegut arreplegades en un llibre (Giménez, 2016; la cita de la pàgina correspon ad este text). En est aspecte en concret, hi ha tres referències ("Els accents diacrítics", 19-7-13, p. 144; "Els perturbadors accents diacrítics", 26-7-13, p. 145, i "Els xanglotes i més diacrítics", 29-11-13, p. 158). Opina, en resposta a l'interpel·lació d'un amic, que estos signes –uns xixanta, segons ell– servixen únicament per a baixar la nota als alumnes. No els cal a la majoria de les paraules que en porten, perquè "el context aclari el sentit de les paraules homògrafes" (Giménez, 2016: 144). Cert. Per a fer-los potestats aporta l'argument d'autoritat de Josep Giner, Manuel Sanchis, Francesc Ferrer, Joan Solà i Abelard Saragossà (Giménez, 2016: 145), alguns dels quals ja hem vist lo que dien i lo que feyen.

Tambe opina que son irracionals els que s'apliquen als composts ("rodamón", "subsòl", "entresòl" o "besnét"). Compartixc el criteri en els derivats, que seria determinant absolut, ya que no tenen element de contrast; pero per una atra banda es llogic, ya que si el du la paraula primitiva... hauria d'anar en totes aquelles de les quals forme part. Realment era un conflicte entre coherencia –grafica– i inutilitat –semantica–... i es trià la coherencia.

Es benevol en la qualificacio quan assegura que "La norma dels diacrítics és un dels exemples que tenim d'una normativa per a especialistes i no per a usuaris corrents" (Giménez, 2016: 144). No encerta el tecnic llingüístic, no es per a especialistes, es que els experts –com tant els agrada– s'equivocaren en la creacio, s'equivocaren en l'aplicacio i s'han tornat a equivocar en la reduccio: han reincident en l'error. Perque els principis adults contra les llistes 'llargues' servixen per a la llista 'curta', ara en vigor en tot el domini llingüístic (catala).

I feu un prec en aquell moment –que no ha segut escoltat per la 'autoritat'– "L'Acadèmia Valenciana de la Llengua, igual que establix l'opcionalitat en determinades pronúncies, hauria d'abordar, **en coordinació amb l'IEC, si pot ser**, la possibilitat de declarar opcional l'escriptura d'estos signes [...] I considerar-los no avaluable en un examen" (Giménez, 2016: 145; el destacat es meu). Peticio feta, cas omis. I això que portava un condicional –"si pot ser"–.

Molt mes dur, pero no manco obedient –forma, pero no fondo–, es el segon autor, Josep Lacreu (actualment es cap d'unitat en la AVLl). En el seu bloc ha anat publicant al llarc del temps articuls sobre fonetica, fonologia, sintaxis, semantica, morfologia i qüestions idiomatiques, ara arreplegades en un llibre (Lacreu, 2017). L'aspecte que nos ocupa es tractat en l'epigraf "Els accents diacrítics" (Lacreu, 2017: 75-80). Com si fora un 'secessioniste' qualsevol, nos explica que l'ortografia es una convencio, que es mutable, que canvia en els temps i que hi ha diferencies visibles dins del mateix sistema, en unes atres llengües. ¿No es lo que hem defes des del valencianisme en l'elaboracio de les Normes d'El Puig?, pero llavors, el codic escrit era 'sagrat' i ara, com ho necessite yo, puix no.

Explica les funcions de l'accent: indicar la tonicitat, mostrar el timbre i diferenciar significats. No estalvia adjectivacions “la diacrítica és la que més deficiències presenta. La seua distribució es completament arbitrària. No hi ha cap norma de caràcter general que permeta a l'usuari preveure quan ha de posar este signe ortogràfic” (Lacreu, 2017: 77). Llegit aço, no se en quín lloc deixa el raonament de la AVLl quan esta intenta donar una ‘explicació’ del fet en la seua gramatica.

No obstant, fa una lloança de l'IEC qui “fruit d'una preocupació latent que s'arrossega des de fa unes quantes dècades” (Lacreu, 2017: 76) –¿seran les mateixes dècades que les de la AVLl?–, ha optat per fer el canvi i reduir el numero a 15 en el raonament de que es millor dependre-se'n una quinzena que un centenar. Cert. Pero, com tambe he dit yo abans, pega en el clau quan afirma que el conjunt final no deixa de patir el mateix defecte que l'inicial: l'arbitrarietat. No hi ha llogica en mantindre l'accent en unes paraules si i en unes atres no, inclus ara que nomes s'aplica a monosilaps. Per a que es veja en un eixemple: si el ‘qué’ interrogatiu porta accent, el criteri llogic sería estendre'l als atres ‘interrogatius’ (‘a ón’, ‘cóm’, ‘quí’... com hem fet en les Normes d'El Puig... algun dia ho ‘descobriran’).

I entra en la qüestio central (la mateixa que els expliqui sense massa exit, en 2002, als accentuistes de la Seccio de Llengua i Lliteratura de la RACV quan decidiren reimplantar-los): “el problema no és la llargària de la llista; el problema es el mateix concepte de *accent diacrític*” (Lacreu, 2017: 79; el destacat es original). Totalment d'acort, perque tecnicament te tota la rao.

Al final qualifica d'irresponsabilitat la decisió presa unilateralment sobre una qüestio ortografica, per una institucio normativa que nomes te competencia parcial en tot el domini idiomàtic –naturalment, català–. I ara ve lo que, des de qualsevol punt de vista, es una ‘abaixada de pantalons’: “encara hi ha molta gent sensata, ací i allà, que amb bones manyes i millors maneres podran resoldre este desfici. Confiem que així siga. I que es faça prompte.” (Lacreu, 2017: 80). El desig s'ha complit, en una diferencia de nomes vint mesos, i la AVLl ha aprovat lo mateix que abans acordà l'IEC. Aixina s'escriu l'història llingüística.

El mateix error en els orígens

¡Quanta rao te la maxima evangelica que qui estiga lliure de culpa que tire la primera pedra! Al començament de la normativisacio d'El Puig, nosatres tambe tinguerem una minillista (provisional i inacabada). No com a justificacio, pero si com a explicacio deguda, he de dir que era dificil que els codificadors poguerem substraure'ns –fer taula rasa– a tot lo que havíem estudiat de valencià o de catala en la nostra formacio. I tambe una poqueta de por escenica.

Com a eixemples nos poden servir l'estructura de l'apostrofant i de les combinacions pronominals, que estan basades en les adoptades pel catala. El sistema d'apostrofant no era aixina en la tradicio lliteraria, i els guionets entre el verp i el pronom no apareixen en els autors antics i moderns, que els escrivien soldats (sense separacio –'portarne', 'digamli'–, com tambe feya Fullana o el castella actual). Es un element que Pompeu Fabra incorporà al catala sobre el model portugues.

No forem ni unics ni els primers en copiar, el 'mestre' Fabra reconeixia, en *L'Avenç*, en 1892, que "El català emplea el mateix sistema d'accentuació qu'el castellà" (Solà, 1985: 43; nota num. 20) i ell n'era partidari d'un atre: "el desig d'emplear els menys accents possibles i un afany ben explicable de descastellanisar la nostra ortografia, va portar-nos a adoptar un dia, en substitució del sistema d'accentuació comunment empleat (el castellà), un sistema imitat del italià (sistema de *L'Avenç*)" (Solà, 1985: 43; per si hi ha dubtes, els fragments s'han transliterat).

Tornant a lo nostre, la primera versio de l'ortografia de la Real Academia de Cultura Valenciana (RACV) incloïa, en els signes convencionals, un grup de paraules en diacritic: "Facilitém una llista (sempre provisionàl) dels mes usuals: én (preposició equivalent a CON castellà), més (adverbi de quantitat), qué (pronòm interrogatíu i relatíu que duga preposició), nét (substantíu parentíu), sòl (substantius equivalents a SUELO castellà i a nota musicàl), té (del verp tindre), véns (del verp vindre), véu (del verp vore, 3.ª persona singular del preterit perfecte d'indicatíu). Recalquéu que de no existir en la frase tal confusió, no s'accentuaràn." (RACV, 1979: 26). En la segona edicio (RACV, 1981), hi

ha una lleu matisació en la frase introductoria “Facilitém una llista (sempre provisional) d’alguns d’ells”. Està clar d’a ón procedien els termes –de la norma catalana– i que la provisionalitat i indeterminació no eren bones companyones ortogràfiques.

Esta regulació aparegue, naturalment, en la primera edició de la *Gramàtica de la llengua valenciana. Nivell elemental* (Fontelles, Garcia, Lanuza, 1980), però fou substituïda per una altra en la segona edició (1982, text declarat apte per a l’ensenyança de la llengua valenciana per la Conselleria d’Educació). El motiu fou que l’Acadèmia de Cultura Valenciana i les entitats culturals valencianistes, d’acord en la Conselleria d’Educació, eliminaren l’accentuació, perquè es considerava excessiva (per a excessiva i complexa, la del francès), i la deixaren potestativa, en un altre sistema (diacrític-diferencial), que també s’aplicaria als pronoms: “Pot ser recomanable l’accent gràfic en partícules interrogatives o exclamatives, en els pronoms interrogatius forts”, ‘qué’, ‘cóm’ ‘quína’ (Fontelles, Garcia, Lanuza, 1980: 44).

Dubtes i conclusions

En realitat, ¿per a qué volem mantindre un organisme regulador d’una llengua en la que no creuen els seus membres i que tampoc regula res que no haja regulat previament l’Institut d’Estudis Catalans?, ¿per a autoenganyar-nos?, ¿per a qué volem una societat pantalla com les que servixen per a defraudar?, ¿es per a mantindre una colla a jornal o a dieta i per a pagar favors?, ¿per a recompensar ‘vanitats’?, ¿no nos tindria igual que la feina normativa la fera l’IEC i els treballs de camp, tots els que tenen ‘entretenguts’ en els diferents departaments universitaris i organismes varis, o en la Conselleria d’Educació?, ¿no nos eixira molt més barat, al presupost de tots, que les regles i canvis que aprova l’IEC les aplicaren ací per mig de decrets de la pròpia conselleria?, en definitiva, ¿tota la ‘historicitat’ i ‘transcendència’ del dictamen del Consell Valencià de Cultura, de l’aprovació de la llei de creació de la AVL i de la constitució de l’entitat, es reduïx a un prosaic i estudiantil ‘retalla i apegua’? No calia que nos haguerem mudat tant per a anar a collir cebes...

En estos articuls crec haver mostrat que

1. S'han complit els auguris sobre la funcio secundaria o subordinada que anava a realisar la AVLL respecte a l'IEC
2. La AVLL te un llimitadissim poder regulador, que es reduix a recomanar lexic preferent, no exclusiu, i poc mes
3. Hi ha una 'desinformacio', porque aparenta lo que no es, argumental justificatoria
4. Tots copiem i cometem errors, especialment en estes qüestions tan esvaroses, pero els d'uns son imperdonables i producte de l'ignorancia (els dels valencianistes), mentres que els dels atres son com 'llei de vida', naturals (els dels catalanistes)

En el mateix acort hi ha unes modificacions referides a la dieresis, a l'us del guionet i a l'escritura de r / rr que, per a no fer mes llarc aço, ho deixe per a una proxima ocasio i, els assegure, que tampoc tenen desperdici.

Per ultim, com a anecdota, mencionar l'escassa repercussio mediatica i politicosocial que ha tengut. El document s'aprovava l'u de juny; la nota de prensa de la AVLL eixia el 13 (igual tardaren porque estaven recaptant l'aquiescencia de la 'autoritat'), el mateix dia es publicava en el digital *La Veu* i a l'endemà en *LAS PROVINCIAS...* i para de contar...

AVLL: mes raons –tècniques– en contra

¿Algu pensava que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua –AVLL– havia acabat la tanda de 'idiomaticitats' en lo dels diacritics? No, encara hi ha mes aportacions llingüístiques a l'història del desbarat.

Per a situar-nos, l'acort consta de dos punts; u, les modificacions ortogràfiques: els diacritics (ya explicats), i les referides a la reduccio de la dièresis, l'ús –distint– del guionet i una nova regulacio de la erre intervocalica (lo dispost ho transcriuré en cada apartat d'estos articuls); dos, la temporisacio en l'aplicacio dels canvis.

Una dièresis menys: ¿bona noticia?

La colocacio d'este signe tenia unes excepcions que la nova norma incrementa en una situacio mes

“2. L'ús sense dièresi dels derivats cultes acabats en *-al*, en casos com *laical, helicoidal, ovoidal, romboidal, trapezoidal, xifoidal*.”

Per a comparar, primer explicare la nostra regulacio. En les Normes d'El Puig, quan nos plantejarem esta qüestio, els que no erem experts, notarem que n'hi havia massa i moltes –en realitat la majoria– inútils. L'objectiu era la simplificacio respecte a les Normes del 32.

La posicio mes 'radical' era aplicar-les unicament en senyalar la pronunciacio de la u (güe, güi, qüe, qüi), pero per por al qué diran nos deixarem vencer per l'inercia, la costum. No obstant, raonarem i optarem per donar normes de situacions en que la conjuncio de vocals no formava diftonc –es dir, era un hiat– i no calia ficar els dos puntets, front a les regles que ordenen la colocacio de la dièresis (que afecten a l'ortografia, pero no a la diccio) i que son una font de faltes i maldecaps entre els usuaris...

Pose un eixemple, entre '**portarà** dièresis la i –perque no forma diftonc– en els participis dels verps acabats en *-air, -eir, -oir* i *-uir*: *agraït*,

agraïda, agraiïts, agraiïdes’, i ‘no portarà dièresis la i, encara que no forme diftonc, en els participis dels verbs acabats en -air, -eir, -oir i -uir: agrait, agraida, agraiïts, agraiïdes’, preferirem la segona. ¿Es veu la ventaja? Tant si te saps la regla com si no, no cal colocar el simbolet i no comets cap de falta, ya que l’elocucio sera sempre ‘a-gra-it’.

Aixina, en est afany ‘supressor’ eliminarem l’innecessari signe en els verbs del tercer grup acabats en -air, -eir, -oir i -uir (en la conjugacio i en les formes no personals: infinitiu, participi i gerundi). Les Normes de Castello obligaven a ficar-lo per a marcar la vocal tonica o el hiat en algunes persones de la flexio i tambe en el participi... pero no en l’infinitiu ni en el gerundi, ¿per qué?, ¿quina rao n’hi ha per ad esta exclusio? Si en ‘veïna’ o ‘agraïts’ es posa per a indicar la tonicitat de la paraula ya que les regles impedixen colocar l’accent, yo pense que igualment tocaria en ‘agraïr’ o ‘agraïnt’ ¿no? Els assegure que no servix per a res i que si hi ha un subsistema altament regular i fiable es l’accentuacio verbal (p. e. no hi ha terminacions de participi o de gerundi atones).

La veritat es que no ho se ni he vist ninguna explicacio de la norma i de l’excepcio. Pero tampoc portaven dièresis el futur (‘agraire’, ‘agrairas’...) i el futur hipotetic (‘agrairia’, ‘agrairies’...). Aci, l’argumentacio es ‘etimologica’ ya que els dos procedixen de l’infinitiu i si aquell no en du, estos tampoc... un raonament que la major part de la gent ignora. Com tambe ignoren que la ralleta de la ‘ñ’ en castella es una recialla paleografica que indicava la duplicacio de la ene.

En este mateix esperit renovador buscarem ‘sistematicitats’ per a que l’eliminacio fora facil i tinguera rendiment, i ‘descobrirem’ que si la regla catalanista ya permetia suprimir-la darrere d’un prefix (‘reimprimir’, no ‘reïmprimir’; ‘contraïmpressio’, no ‘contraïmpressio’; ‘biunivoc’, no ‘biünivoc’...), en les terminacions llatines -um i -us (‘harmonium’, “Marius”), en els sufixos -isme, -ista (‘dadaisme’, ‘gruista’), darrere d’una h o d’un guio –perque les vocals ya estaven separades– (‘anglohispanic’, no ‘anglohispánico’; ‘ahir’, no ‘ahïr’, ‘alema-italia’, no ‘alema-ïtalia’)... i no caïa el cel... el criteri podia estendre’s a uns atres components com els sufixos en í tonica (-isme, -iste, -ista, -ible), o i atona (-isar, -isant, -isat, -isacio; com ho son ‘-us’ i ‘-um’), pero ignorarem (una burrada nostra) la dels

sufixos en i atona -idor, -iment, -itat, altament productius ('proveïdor', 'proveïment', 'continuitat'). ¿Quina diferencia hi ha entre -isacio ('europeisacio') i -idor ('contribuïdor')... yo ho dic, ninguna. Un greu error d'incoherencia grafica. Aci tingueren una oportunitat d'or els assimilistes-accentuadors de la RACV en 2003 per a completar-rectificar l'equivocacio-oblit... i ho empijoraren en la reintroduccio de les dieresis (i se'ls digue...). ¿Qué faran ara en els cultismes acabats en -al?, ¿de colp i repent voran que es prescindible i ho copiaran?, ¿persistiran en el 'error'?, porque es troben en el dilema de mal si vaig avant i mal si vaig arrere. No me lleva la son.

Els atres casos en els quals es manté no està massa clar que siga necessaria. Aixina, 'veïa' / 'veya'... 'veia' / 'veya', considerant-ho detengudament, 'veia' no te mes pronunciacio que 've-i-a' (com 'cons-tru-i-a', 'be-ne-i-eu'...), porque si fora una atra la fonetica... variaria l'escritura ya que la i seria consonantica 've-ya'; passa igual en 'creïa', 'creïes'... 'creya', 'creyes'... o 'crea', 'crees' (igual que 'vea', 'vees'...).

Pero es que si nosatres ho ferem mal fa 40 anys... porque no erem experts (com nos recorden els catalanistes), la reforma que ha introduit l'IEC i que ha copiat la AVLL ralla el ridicul.

Des de la recent modificacio, ya no s'escriuran en dieresis els cultismes que arrematen en -al. Les prescripcions que apelen a un coneiximent diferent al de la pura regla –'cultismes'– son complexes (ya ho vaig apuntar referit al sistema accentual de les Normes d'El Puig primitives...), pero es que remetre a l'usuari al saber filologic de si el terme es cult o vulgar... es una barbaritat, porque si en els extrems estan clars els conceptes, hi ha zones en que es discutible si es una base 'cult' o una base 'patrimonial'. Esta condicio es podria 'notar' en 'helicoidal', per la rarea de la paraula, pero no crec que es 'veja' massa en 'laical' ni manco en 'veinal'. I termens tan cults com 'coit' i 'coital' no en duyen ni abans ni ara.

Si escrivim 'trapezoide' (< trapezi), esperarém un comportament grafic similar en la 'familia' i el derivat 'trapezoidal' es coherent que no en porte (l'articulacio 'tra-pe-zo-i-dal' o 'tra-pe-zoi-dal' es casi indistinguible).

Pero no, no passa aço. Teniem “laic” i els derivats tots en dièresis (“laïcal”, “laïcitat”, “laïcisme”, “laïcitzar”, excepte “laicament” –perque està format sobre el femeni de l’adjectiu: ‘laica’–), i ara un atre en queda exent per una bula estival: “laic”, “laical”, “laïcitat”, “laïcisme”, “laïcitzar”. Entenc que haurien de ‘caure’ totes les dièresis de la base culta ‘laic-’. Per a tornar carabassa als escriptors i als aprenents.

I si no vols esta, una atra, “país”... entraria en la lògica la dièresis en els derivats (aixina ho fem nosatres, encara que crec que no li correspon, per lo dit, la distinció entre la dicció diftongada i hiatica es imperceptible)... pero no; en el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià* (DOPV) (AVLI, 2006b) es “paisatge” i “paisatgistic” i en clara incoherència... “apaïsats” (¡Qué li anem a fer!). Per contra, pareix que els “oïdors” sí que advertixen la diferència en “raïm”, “raïmer”, “raïmós”, “raïmat”, “arraïmar” (en la flexió: “arraïmàvem”, “arraïmàreu”, igual que li passa a ‘apaïsar’, que no duen ni DOPV ni el *Diccionari valencià* (DV), pero sí Ferrer)... i per a fer-ho més divertit tenim “oir” (‘o-ir’), que no en du perquè es l’infinitiu, pero la ‘parentela’ sí: “oïble”, “oïdor”, “oïda”, “oïment”.

Un primitiu –“païs”– en accent que es transforma en dièresis o en res; un atre –“raïm”– que la manté en tota la saga; un tercer –“oir”– que no en du, pero sí el restant de la família, i un quart –“arraïmàvem”– en que coincidixen en la mateixa paraula dièresis i accent. ¡Un autèntic desori!

¿I les paraules que porten un atre sufix com -ita (“caïnita”, “jesuïta”), -or (“coïssor”), -ment (“caïment”, “decaïment”, “agraïment”), -ar (“aveïnar”), per qué no son excepció? Sera perquè son ‘vulgars’.

¿I els catalans?

El romanista Rudolf Ortega es planteja els usos actuals del signe i explica que estos quedaren fixats en el *Diccionari ortogràfic* de Fabra, de 1918. A banda de la pronunciació de la u i de la complementarietat en

l'accentuació, la tercera funció es marcar tots els hiats, exceptuats alguns pocs casos.

I escriu, per a comprovar que no passa res, “*veinatge, apaisat, diurètic* [...] El fet que tinguin la vocal tònica en una altra banda, amb accent o sense, fa que, a efectes de pronunciar correctament el mot, l'escriptura o l'omissió de la dièresi sigui irrellevant” (Ortega, 2015: 93).

I la pregunta del millo: “Per a què les tenim, doncs, a la llengua aquestes dièresis? Quin servei fan, si assenyalen un fenomen prosòdic que sembla poc deduïble amb la intuïció i que, possiblement, és difícil de percebre amb l'oïda i de pronunciar de manera espontània? (Ortega, 2015: 93). Cadascu pot buscar la resposta.

¿I qué opinen els nostres ‘genuïnistes’ (catalanistes)?

Mamprenc en Josep Lacreu que quan redactà l'articulet que referencie ja coneixia el criteri emanat de la ‘mare’ –l'IEC–, però la ‘filla’ –la AVLL– encara guardava un discret silenci.

Abans de tot, trau l'incenser per a una institució com es l'IEC i aclarix, genuflex, que els comentaris els fa en to de dialecte fructífer, d'humil suggerència, de ‘ho dic sense dir-ho’ i ‘no m'ho prengau en conte’. Passat l'arrebament mistic inicial, nos explica que la funció primera de la dièresis es marcar la pronunciació de la u (qüe, qüi, güe, güi); la segona es senyalar, en concurrència en l'accentuació, la vocal tònica (“veïna”, “diürn”), i la tercera es indicar el hiat quan esta i o u son atones (“veïnal”, “diürnal”) (Lacreu, 2017: 81-84).

Apunta a la dificultat de discernir si en tal conjunció de vocals atones (a, e, o, i, u + i, u) hi ha un diftong o un hiat: “I ara, de sobte, sembla que algú haja descobert que, contràriament al que es pensava abans, sí que formen diftong. No sé si este canvi de percepció és fruit de la realització de proves amb un espectrògraf [ya li dic que no] o s'ha seguit algun altre procediment de detecció igualment subtil [el de ‘caure en el conte’]; però la veritat es que, per a un usuari normal, resulta difícil apreciar la diferència entre *laïcal* [laical] i *veïnal*” (Lacreu, 2017: 82-83). I

argumenta, contra esta distinció tan fina de la qual deriva la colocació d'un signe convencional, el fet de que en paraules en e i o obertes com 'terra' o 'cosa' els parlants les articulen obertes sense cap d'element marcador. I te rao. Si.

I l'atre 'patidor', Leo Giménez, defen solucions també raonables i comprensibles. Les seues opinions són totes anteriors als acorts de les dos 'autoritats', que en són una.

Reconeix que els dubtes que te procedixen, en part, de sa filla, Júlia, quan li pregunta el motiu de la dièresi en "*diürètic, ensaïmada, fluïdesa, suïcidi, traïdor/ra, espontaneïtat* i altres semblants" (Giménez, 2016: 222). Yo també l'entenc... a la filla. Ara suponc que ho entendrà menys... la filla.

Primer que res li preocupa la desafecció dels parlants: "L'AVL i l'IEC haurien de plantejar-se si és bo o perjudicial, per a l'ús normalitzat del valencià, mantindre unes prescripcions inassimilables (eixes i altres), que espanten l'usuari/ària, perquè li creen una gran inseguretat" (Giménez, 2016: 62; l'article es del 21-10-2011).

Sense pels en la llengua ataca la regulació: "La norma de la dièresi està composta, en gran part, de fórmules «filologicocientífiques» [ho escriu com nosatres] pròpies de laboratori i sols per a especialistes, perquè tindre dominada la família *fluid/a-fluït/ida / fluidament-fluïdesa* amb dièresi o sense, segons la categoria gramatical, o tindre controlat que *judaisme* no en porta, però sí *lluïisme* i *proïisme* [...] és cosa d'especialistes. [...] O de ments (casi) privilegiades. Però no per a usuaris/àries corrents" (Giménez, 2016: 222; l'article es del 10-4-2015). La veritat es que no havia caigut en el conte tan 'fluid'; segons el DOPV (AVLL, 2006b), "fluid, fluida, fluids, fluides" (adjectiu i substantiu), al costat de "fluït, fluïda, fluïts, fluïdes" (participi del verb 'fluir'), "fluïdal" (adjectiu), "fluidament" (adverbi), "fluïdesa" (substantiu), "fluídric, fluídica, fluídics, fluídiques" (adjectiu), "fluïdificar" (verb)... Es molt, però que molt incongruent paradigmàticament. La distinció entre l'adjectiu i el participi es kafkiana... perquè el participi es un adjectiu i ves i busca l'etimologia... No es per la categoria en si, 'fluidament' no en porta perquè –com he explicat més amunt– si 'fluida' no en du... el derivat, tampoc... però este principi es

perillosíssim... si 'fluir' carix del signe... ¿cóm apareix en la família lexica? Mortal.

En eix animo adamic ingenu sugerix "Caldrà afegir, en la regla alternativa reformadora, que les paraules acabades en els sufixos *-isme* o *-ista/iste*, [i se li oblida *-ible*] darrere de vocal, com *altruisme* [,] *altruista/iste*, en què la i esdevé tònica, no els calen els dos puntets damunt d'eixa vocal, com és norma ara. Ni tampoc caldrien a *proïsme* ni a *lluïsme*" (Giménez, 2016: 223; l'articul es del 17-4-15). I ya posats a reformar, ¿per qué no els sufixos atons com hem fet en les Normes d'El Puig?, i tota la flexió dels *-air*, *-eir*, *-oir* i *-uir*...

Alvancem, el guio

La reforma reestructura l'aplicació del guio i determina lo següent

"3. La supressió de l'ús del guionet en casos com *a correquita*, *cuitacorrents*, *a matadegolla*, *corimori*, *ratbuf*, *sucamulla*.

4. L'ús del guionet:

- En els derivats dels compostos en què el primer element és un punt cardinal: *nord-estejar*, *sud-americanització*.

- Quan el prefix precedix una locució, un sintagma lexicalitzat o una paraula que ja porta guionet: *pro-drets humans*, *ex-director general*, *anti-nord-america*.

- De manera discrecional, en casos en què la combinació de certs prefixos amb algunes paraules puga donar com a resultat formes homònimes susceptibles d'induir a confusió: *ex-pres*, *ex-exiliat*, *pre-ocupació* [en el sentit de 'ocupació anterior'].

- És admissible quan els termes que formen un compost no responen a un concepte unitari: *un tractat hispano-portugués*, 'd'Espanya i de Portugal, bilateralment'."

La veritat es que es un embolic. Com sempre. En conte de simplificar les coses, no, com mes complicades, millor. ¡Que es veja quí

sap escriure i quí no!, ¡qué es distinguixca quí coneix punt per agulla les regles i quí no! En definitiva, el 'poder' derivat del control de l'escriptura.

No es que no sapien fer les coses mes senzilles i mes claretas, es que no volen. I havent com n'hi ha veus discrepans i que propugnen solucions mes 'entenedores', no se cóm s'ho arreglen pero al remat ixen les normes mes rebuscades i enredrades. Fins la propia Seccio de Llengua i Lliteratura Valencianes –la de la RACV–, tan sollicita en l'accentuacio i la dieresis, recrimina genericament, sens identificar per a no molestar (“com alguna gramàtica propon”), que la colocacio d'este signe en composts soldats complica la norma (RACV, 2015: 714, nota 419).

Son capaces –IEC i AVLI– de suprimir-lo en paraules com “correcuita”, “matadegolla”, pero el mantenen quan es tracta de composts d'un punt cardinal i ara l'estenen als derivats –llogic– “nord-america”, “sud-americanització”, pero lo que aci es de llei, no cal en “centreafrica”, “centreasiatic”, “austroasiatic”, “austromelanèsic” (DV i DOPV). En les dos series es tracta de 'llocs', en la primera el component es un punt cardinal i en la segona una ubicacio o area, ¿un punt cardinal no es una 'ubicacio'? Favades.

El colocarem tambe quan el 'concepte no siga unitari'. Un atre destrellat. L'eixemple, “un tractat hispano-portugués”, precisament es el model 'unitari', independent de que hi haja 'dos' parts, pero el resultat final es 'u'. Nosatres mantenim el guio “En alguns noms composts on els elements dels quals no estan totalment integrats: critic-bibliografic, historic-cientific”, (RACV, 1981: 27). La veritat es que el concepte 'integrat' es comu pero deixa molt de marge a la subjectivitat; no obstant, es pot operacionalisar de la següent manera: si el primer element es un radical lliure –una paraula solta– nos trobem davant d'un compost no integrat –'frances-belga', 'social-sanitari', 'chinenc-tibeta', 'civic-religios'–, mentres que si aquell es un radical 'no lliure' –un segment que no funciona a soles– tindrem un 'compost integrat' –'francobelga', 'socio-sanitari', 'sinotibeta', 'civicorreligios', “filologicocientífiques”... crec que es molt mes senzill.

Per a advertir la 'burrera'; com han d'escriure “nord-america” s'obliguen a usar un atre guio en els composts / derivats: “anti-nord-

americà” (quedaria molt mal “antinord-americà”), quan el ‘sentit comu’ nos diu que ‘nortamericà’ es ‘una cosa’ i, per tant, el contrari sera ‘antinortamericà’... Igual que ‘sentit’ i ‘contrasentit’, ‘senya’ i ‘contrasenya’, ‘governamental’ i ‘antigovernamental’, ‘gripal’ i ‘antigripal’, ¿no? ¡Dos guions en la mateixa paraula! (ya n’hi ha prou en les combinacions pronominoverbals) ¡I encara nos diuen analfabets a nosatres! ¿I si fora “anti-ex-nord-americà”? ¡Tres!

L’atra burrada es “ex-director general”. Si tenim ‘secretari’ i ‘secretari general’, ‘bisbe’ i ‘arquebisbe’, ‘decà’ i ‘vicedeca’, ‘numerari’ i ‘supernumerari’... també tindrem ‘exsecretari’, ‘exbisbe’, ‘exdeca’ i ‘exnumerari’... com “sotsdirector” i “subdirector” (DOPV). Tots juntets. Lo ‘natural’ seria poder escriure –com pronunciem– ‘exdirector general’. I un problema menys. Pero no, en “ca l’Aramon” (es com es coneixia coloquialment i antigament l’Institut d’Estudis Catalans, pel llinatge del seu secretari general); mes dificil, mes goig els fa.

I per ultim, l’us discrecional de casos com “ex-pres”, “pre-ocupació” (“ex-ent”, “ex-actor”, “pre-supost”, “co-rector”, “ex-portador”, “desbaratar”, “per-seguir”, “per-vertir”...) perquè poden confondre’s en les homonimes ‘expres’, ‘preocupacio’ (“exent”, “exactor”, “presupost”, “corrector”, “exportador”, “desbaratar”, “perseguir”, “pervertir”...). En “ex-pres” no ho veig. Es facil d’interpretar ‘l’expres tornarà a la penitenciaría este fi de semana’, mentres que ‘l’expres eixirà en retart’ es ambigua... ara i aci mateix, pero no hi ha confusio si me trobe en una estacio de trens o si estic fent temps a la porta de la carcer per a la conexio en directe. Es un criteri mes ‘estilistic’ que ‘comunicatiu’. Si es vol remarcar que es una ‘pre ocupacio’... puix qué li anem a fer. Provablement pot sorgir algun context ‘dificil’, pero si en el message oral no existix tal marca... no crec que falte una distincio en l’escrit.

L’IEC posa el guionet per a “evitar grafies detonants” (no coneixia tal concepte) en “ex-exiliat” (‘exexiliat’) i “ex-xa” (“exxa”). No se les paraules afectades, crec que seran rares i sempre es pot substituir per ‘antic’, ‘anterior’. Yo no veig ni el problema ni la necessitat, encara que es discutible esta opinio.

I deixeu per a ocasió més propícia si porten o no guio: ‘recontrapunyeta’, ‘recontrafoler’ (ho dia ma yaya, un eufemisme de ‘recontrafotre’), ‘excontrainsurgent’, ‘supersuperfacil’, ‘exantibouer’, ‘antineorrural’, ‘proexpresident’, ‘redescobrir’, ‘exmultirreincident’, ‘neotardogotic’, ‘exvicorrector’... ¡Menut maldecap o “mal-de-cap”!

Eixim del fanc i nos fiquem en el tarquim

I ¿es podia fer pijor? Si. La prova es l’última regla, la de l’escriptura del so vibrant múltiple entre vocals. Una cosa tan senzilla que estava resolta en la duplicació de la grafia (‘ferro’, ‘gerra’, ‘arrapar’) i que només calia ampliar en la creació lexicà. El castellà així ho feu en els composts (“contrarréplica”, “ornitorrinco”, “monorraíl”) i que nosaltres, els analfabets, copiarem, perquè era extremadament útil, sobre tot vist l’embolic que tenien les normes catalanistes (que escrivien “arítmic” o “eradicar” i pronunciaven ‘arritmic’ i ‘erradicar’, encara que ad algun especímen i més d’una volta li he escoltat ‘eradicar’... ignorància en estat “culte”). Esta es la regla actual

“5. La duplicació de la *r* (*rr*) per a representar gràficament el so vibrant [r] quan apareix entre vocals precedit d’un prefix o d’un radical:

- Les paraules formades amb els prefixos *a-* (amb valor privatiu) o *cor-* (variant de *con-*): *arrafidi*, *arritmia*; *correferent*, *corresponsable*.

- La paraula *erradicar*, així com els seus derivats *erradicació*, *erradicatiu*.

- Els compostos formats amb els radicals d’origen grec *raqui(o)-*, *reo-*, *rin(o)*, *rinco*, *riz(o)-* i *rodo-*: *cefalorraquidi*, *batirreòmetre*, *otorrinolaringòleg*, *catarrí*, *ornitorrinc*, *micorriza*, *cinorròdon*.

- Els compostos formats amb la terminació *-ràfia*: *neurorràfia*.”

La prescripció manté una erre intervocalica en so fort darrere de tots els prefixos excepte *a-* (en funció negativa) i *cor-* (variant de *con-*), no se sap per què estos dos si i uns altres no (*contra-*, *ana-*, *tri-*, *poli-*, *extra-*, *endo-*...). Perfecte: “arritmia” i “corresponsable”.

Quan te claves en estes insípides qüestions veus els camins i caminals, sendes, passeres i margens que hi ha. No tots els gramàtics seus han tengut la mateixa opinió.

Manuel Sanchis dia que grafiarém erre “darrere dels prefixos llatins *contra-*, *supra-*, *bi-*, *tri-*, i dels grecs *anti-*, *mono-* i els altres numerals” (Sanchis, 1950: 124), excepte les paraules “*birrem* i *trirrem*”. Per la seua banda Carles Salvador (1974: 71) inclou uns quants prefixos però no dona tals exclusions. I al final, Enric Valor ho complica més, una erre darrere dels prefixos (*a-*, *ante-*, *anti-*, *bi-*, *contra-*...), però “Darrere del prefix privatiu *a-*, escriurem *rr*: *arrítmic*. També escriurem *rr* en els vocables *birrem* i *trirrem*” (Valor, 1979: 81). Tres autors, tres normes.

Lo curios és que la AVLl, en el seu diccionari, porta al costat o en la mateixa pàgina “*birrem*”, “*bireactor*”, “*birectangle*” i “*trirrem*”, “*trireactor*” i “*trirectangle*”. En les dos sèries, *bi-* i *tri-* signifiquen respectivament ‘dos’ i ‘tres’. Opine que qui no veja l’incoherència gràfica es perquè la devoció li obnubila l’enteniment. I així han passat més de 50 anys, enganyant-nos com a pardals en lo de la ‘ciència’.

Continuem, perquè ja podem duplicar la erre en uns radicals – afixos i sufixos–: ‘*raquí*’, ‘*reo*’, ‘*rin*’, ‘*rinco*’, ‘*ríz*’, ‘*rodo*’ i ‘*rafia*’. Molt bé.

¿I el problema a on està? Que en la mateixa família cadascu es ‘vestirà’ com voldrà. Tindrem “*correferent*”, però “*multireferent*”, “*contrareferent*”, “*bireferent*”, “*exoreferent*”; tindrem “*arrítmic*”, però “*monorítmic*”, “*eurítmic*”, “*ambirítmic*”... Una delícia.

¿I els radicals llatins ‘*radic*’ (*arreal*) i ‘*radio*’ (*radiació*)?, ¿“*uniradicular*”, “*multiràdio*”?

Alguns catalans no estaran contents

Es el cas de Magí Camps qui, en acabant de donar exemples de l’aplicació de les dos normes, l’antiga de l’IEC i la pròpia, més senzilla, aclaria “Es tracta, doncs, de duplicar la erre entre vocals quan la pronúncia sigui vibrant múltiple, prescindint de si són mots simples, mots prefixats o

mots compostos: s'escrui doble” (Camps, 2015: 34). ¿Per qué compliquen lo facil li preguntarà la nostra Júlia a son pare (Leo Giménez)? I este no li podra respondre. Camps tracta unes atres qüestions relacionades en la simplificacio de l'ortografia com la esse, el guionet, o els prefixos en t –avant i post–... I conclou que “L'ortografia moderna ha de ser evolutiva, a la recerca constant de la claredat i la simplicitat” (Camps, 2015: 44). Puix sera que no.

I els nostres genuïnistes aguantant la tronada

Estos problemes normatius i algunes de les contradiccions que yo he exposat no son ‘meues’ exclusivament, ya les havia apuntades, en poca o ninguna sort, la plana major del genuïnisme valencià: Josep Lacreu i Leo Giménez.

Lacreu (2017: 85-89) torna a fer casi lo mateix que en la dièresis, moure l'incenser (cap a l'IEC i la AVLl –de la qual viu–), fer tres o quatre genuflexions als idols i llamentar-se de l'ocasio perduda per l'IEC. Que ho tinga clar, no es repetirà. No poden reformar la reforma. Ara callaran, s'engoliran lo aprovat i ho defendran com a la millor solucio... sabent que es un desfici. I aixina ha segut (2019).

Afirma que el problema no es troba en els usuaris sino en la regla que es ambigua. No, senyor Lacreu, no, la norma està feta en els peus com indirectament reconeix: “igual que en el cas dels accents diacrítics i de les dièresis, la reforma ortogràfica de l'IEC respecte a este punt [escritura de r / rr] s'ha convertit en un complex laberint de normes, subnormes, excepcions i contraexcepcions. [...] Per a un usuari mitjà, un autèntic galimaties.” (Lacreu, 2017: 87-88). ¿Galimaties?, es un calvari. Me costa a mi...

I reitera les dificultats en un puntet de mala llet: “L'antiga norma vigent per a tot el domini lingüístic [catala] abans del sobtat impuls innovador de l'IEC era abstrusa i generava dubtes, és cert, però es podia intuir una coherència global [¿?] Però la nova norma, a més de confusa, trastoca la coherència global. En uns casos s'atenen criteris fonètics, i en

uns altres, criteris etimològics” (Lacreu, 2017: 88). Li he de donar la rao, de cor. ¿A ón es ‘dona el dol’? (per a Giménez, “dar el pésame”).

I no pert l’esperança: “No sols és urgent reparar este grandíssim problema; també seria necessari revisar la mateixa norma conjuntament per les dos institucions normatives” (Lacreu, 2017: 89). Ya sap la resposta de les entitats normatives i vostes amables llectors tambe... l’Acadèmia Valenciana de la Llengua es llimità a copiar el desori de l’IEC... i en pau. ¡Llastima senyor Lacreu! A la proxima.

Punt final a les veleïtats

No se quina cara se’ls quedarà als Ortega, Camps, Lacreu, Giménez i als que creïen que la ‘reforma’ anava de veres i que s’anaven a tindre en conte les seues observacions –molt encertades, crec–. No els han fet ni cas i això que cap d’ells es un ‘analfabet’ ni dissident real...

Com dia el propi IEC, en el bolletí número 213, d’octubre de 2016, l’acort aprovat pel ple de l’institució, el 24-10-18, “és fruit d’una «feina seriosa, responsable i feta amb cura» duta a terme en més de tres anys de treball, durant els quals hi ha hagut cinquanta-set reunions del grup de treball i quinze discussions en el Ple de la Secció Filològica”, una comissió que presidi, mira tu, el valencià Vicent Pitarch... tant de soroll per a parir un ratoli, com les montanyes de la falla.

Una anècdota, la major part dels eixemples que dona la AVL son idèntics als de l’IEC, només n’han afegit alguns... I hi ha alguna ‘divergència’ com “cotompel” en DOPV i “cotó-en-pèl” en IEC... ya tenim el burro en l’herba.

¡A quants manté la farina i ella fina que fina!

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006a), *Gramàtica normativa valenciana*, Valencia, edicio propia.
- (2006b), *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià*, Valencia, edicio propia.
- CAMPS, Magí (2015), «Prefixos i compostos: la regla que confirma l'excepció», en Enric GOMÀ, *Canvi d'agulles*, Barcelona, RBA, pp. 30-45.
- FERRER, Francesc (1956), *Diccionari valencia ordenat alfabeticament per a servir de diccionari de la rima*, Valencia, Frederic Domenec, (en la colabracio de Josep GINER), (la falta d'accentuacio suponc que es deu a que està tot en mayuscles).
- (1970), *Vocabulari valencià-castellà*, Valencia, s. e.
- (1994), *Gramàtica valenciana*, Valencia, Denes.
- FONTELLES, Antoni (1998), «Construint realitats en paraules (El dictamen del Consell Valencià de Cultura i la Llei de Creacio de l'Academia Valenciana de la Llengua)», en *Revista de Filologia Valenciana*, num. 5, Valencia, Accio Bibliografica Valenciana, pp. 97-161.
- (2001), «Els mijos de comunicacio, el debat llingüistic i el model idiomatic. Unes notes», en *Cresol Lliterari*, num. 5, Valencia, Associacio d'Esritors en Llengua Valenciana / L'Oronella, pp. 85-105.
- FONTELLES, Antoni, GARCIA, Laura i LANUZA, Joaquim (1980), *Gramàtica de la llengua valenciana. Nivéll elementàl*, Valencia, Paraval.
- (1982), *Gramatica de la llengua valenciana. Nivell elemental*, Valencia, Paraval.
- GIMÉNEZ, Jesús Leonardo (2016), *El valencià és fàcil*, s. ll. [Alzira], Reclam.
- GIMENO, Manuel (1997), *El lexic valencià proscrit a traves dels classics*, Valencia, Lo Rat Penat / Institut Valencià de la Joventut.

- GOMÀ, Enric (ed.) (2015), *Canvi d'agulles*, Barcelona, RBA.
- LACREU, Josep (dir.) (1995), *Diccionari valencià*, Valencia, Bromera / Generalitat Valenciana – Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- (2017), *Pren la paraula*, Valencia, Àrbena.
- ORTEGA, Rudolf (2015), «Suïcida intuïció diürètica», en Enric GOMÀ, *Canvi d'agulles*, Barcelona, RBA, pp. 30-45.
- REAL ACADEMIA DE CULTURA VALENCIANA (1979), *I Ortografia*, Valencia, edicio propia; (anteriorment tingue els noms de Centre de Cultura Valenciana i Acadèmia de Cultura Valenciana).
- (1981²), *I Ortografia*, Valencia, edicio propia.
- (2015), *Nova gramàtica de la llengua valenciana*, Valencia, Real Acadèmia de Cultura Valenciana / Lo Rat Penat.
- SANCHIS, Manuel (1950), *Gramàtica valenciana*, Palma de Mallorca, Torre.
- SALVADOR, Carles (1974⁶), *Gramàtica valenciana amb exercicis pràctics*, Valencia, Lo Rat Penat.
- SOLÀ, Joan (1985²), *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Barcelona, Edicions 62.
- VALOR, Enric (1979²), *Curs mitjà de gramàtica catalana (especialment referida al País Valencià)*, Valencia, 3i4.